

revným slovem zadýchané vzpomínky na dětství V rodné vsi jsou z r. 1892, přísná, vysoce zákonná a umělecky úsporná povídka Střevičky z r. 1905. Tímto dvojím datem jest dobře opsán autorčin umělecký rozvoj, který se pěkně a zdobněle zrcadlí i v úzké zátoce této milé, krásné knížky; umělecká cesta autorčina vede od detailu k celku, od bohaté barvy k přísné linii, k zákonné kompoziční kráse. Střevičky, čtyřstránková práce, jest snad nejdokonalejší, nejmělečtější menší povídka česká. Nemohu se jí dost načíst: stručná jako balada, sevřená a úsporná v kresbě a jako balada vystupňovávající svůj děj a odstavecující jej refrémem, plná stylového paralelismu a tvárné síly, jest z těch vzácných dokonalých věcí, v nichž není slova zbytečného, kde všecko stojí na svém jedinečném místě, kde nemůžeš pohnout čárkou, abys neporušil celku. Všecko prosté, věčné, přísné, zákonné, nutné a střídme — a právě proto snad tak mysteriosní. Věc průhledná jako voda ve studánce, ale dna tak lehce nedosáhneš. V této malé práci má autorka víc zákonného citění uměleckého, víc tvárného smyslu než mnohý moderní český dramatik v celovečerní hře.

I ostatní práce jsou napsány zvláštní silou tvárnou, zákonnou krásou čistého názoru, s jasnou určitostí, která jest darem důvěrného poznání; jest tu nalezeno na mnohých stránkách poslední tiché a cudné slovo, oproštěné ode všech strusek uměleckého procesu taviřského, odhmotněné ode vši artistní virtuosity, vyvážené v naivní libeznost šťastné samozřejmosti. Je-li vůbec třeba porážet bezduchou frázi o estétství, kterou pohazují od některé doby literární zloba nebo kritické nedouctví pí Svobodovou,¹ tato knížka vyvrátila by ji samojediná z kořene. Musí otevřít zrak i literárním slepcům.

Knížka pro dvojí druh čtenářů: pro čtenáře zcela prosté a naivní, kteří žijí čistým názorem věčným a mají, šťastní a blažení, dáno umělecké citění darmo, nevědouce o tom, a pro duchy kultivované, kteří se dobrali umělecké jistoty kázní soudu a myšlenky. Pro děti a pro umělce.

1 - [Viz Kritické projevy 6, str. 256 a n.]

Quido M. Vyskočil: Modré hory

Špatně pochopená reakce proti naturalismu přinesla nám řadu nestravitelných plodů; z nich nejodpudivější, alespoň pro mne, jest žánr pohádkový, vlastně pseudopohádkový: pohádka vyrozumovaná, dekorační pohádkové schema, nalepené násilně na nějaký zcela běžný banální příběh, jehož chudoba a trivialita byla by jinak každému patrna — přelepiš ji však pohádkovým pozlátkem a zachráníš ji, tak alespoň rozumuje ne umělecká moudrost, ale pseudoumělecké chytráctví. Pohádku, opravdovou pohádku stvořiti jest nade vše těžké modernímu člověku: pohádka žádá věřící, naivní duše, nenahlované, celé a oddané, duše zalité šťastnou básnickou milostí. Pravá pohádka žádá *stejně*, ne-li *větší* stylové jednoty než příběh moderní: všecko hmotné musí básníkovi býti jen zkamenělou řečí světa duchového a básník musí míti klíče, kterými dovede otevřiti ustydlé ledy a tvrdé kory, pod něž se utekla mythická krása i moudrost. Z moderních duchů jediný snad Novalis, duch okřídlený ohněm i nadějí, měl duši dost lehkou i hrdinnou, že neužasla před žádným tajemstvím, nýbrž žila důvěrně s ním a v něm, dýšíc je tak přirozeně a samozřejmě, jako my dýšeme vzduch. Největší většina básníků pohádkových neprovozuje však nic víc než velmi studené řemeslo více méně obratných rukou: obléká v pohádkové rekvisity, v pohádkové kulisy, v pohádkovou garderobu, v pohádkový slovník příběhy a děje, které nejsou posvěceny žádným ohněm a nejméně již ohněm toho lehčího, ptačího, okřídleného života, kterým jest právě život pohádkový. Z nich jest p. Vyskočil. Co podal

v Modrých horách, jest jen zvětralá dekorační šablona, stylové potpourri. Pan Vyskočil jest jakýsi literární Mucha, jen menšího talentu: samé mraky vrkajících holubic, lesy lilií, sněžící zlaté hvězdy atd., a to všechno má jeden jediný účel: zakrýt prázdnou hluchost jádra, oklamat o konstruktivních absurdnostech, o nepromyšlené kompozici figur i celku. Pan Vyskočil konstruuje třebaš esteticou královnu Ismenu, bytost čistou, andělskou, spředenou z rosy a ranních červánků atd. (adorace nestojí pana Vyskočila mnoho a není skrbivý v tom směru), která pěstuje racionelně kolem sebe lásku a umění, ale sama chce zůstatí nedotčena vášní. A této andělské bytosti napadne náhle pokoušeti zlatotepce Tyrtasa a svádí jej opravdu — jako stará kokota (str. 39)! To není pouhý náhodný lapsus, to jest absurdnost konstruktivná. Nebo vezměte Myrtaeu. Čisté, nedotknuté dítě hor, které rozumí prý hovorů stromů i vod, k němuž vine se všecka zvíř — a toto dítě stojí obnažené modelem sans gêne a beze všech rozpaků jako řemeslná modelka muži-sochaři, s nímž se jednou náhodou setkalo! Což nevidí pan autor, jakou nepochopitelnou a odpornou perversitou musilo by být přírodnímu člověku něco takového! I prostě fysicky jest něco takového nesnesitelné děvčeti, zvyklému pobíhati celé dny lesy! Málokdo z našich literátů ví, jaké trapné a umrtvující zaměstnání jest modelkování!

Nejednota stylu jest patrna již ve věcech vnějškových: představte si jen gotické město, na jehož valech přechází „železná stráž s těžkými krunýři a ostrými, dlouhými kopími“, „s bronzovými přilbami s hrubě prosekaným hledím“, a v tomto městě sochařskou dílnu se skleněným stropem, horním světlem, a v ní sochaře, který cítí a myslí zcela moderně, vyjadřuje se moderními frázemi a „bojuje o své dilo“, jak se říká dnes již běžně, docela po dnešním a po našem! Tu začíná literární Offenbach! Travestovaná opereta!

Pan Vyskočil snaží se dáti své práci ovšem jakýsi ideový nátěr: chtěl postaviti život v přírodě, život žitý ve vesmírné harmonii, jakýsi život, očištěný spřízněnou láskou všech a všeho, proti městskému životu, proti jeho zvrhlé civilisaci. Můžeme nechat

docela tuto thesi s pokojem a nediskutovat ji, neboť není ničím více v knize p. Vyskočilově než vnějškovou dekorací. Myrtaea, ukázal jsem, neliší se nijak od kterékoli městské koketky, a celý román p. Vyskočilův není víc než běžný modelkový román, jak jest dnes již ošuntělým žánrem moderní románové produkce. Jest tu nejprve čistá dívka, která inspiruje umělce a povznese ho tak, že vytvoří to vytoužené arcidilo, ale pak přijdou ke slovu spodní polohy duše i těla a nakonec přesycený umělec opouští svedenou dívku — samá banalita, samá fable *convénue*, samá parfumovaná lež! Výtvarný umělec, sochař, malíř, stává se v poslední době častěji a častěji rekem naší beletrie; je v tom módní marota, která přejde, jako přešli loupežníci; ale bře-li si je již beletrie za reky, musíme žádat, aby ji byli čímsi víc než vycpanými tenory a divadelními loutkami; mluví-li se již o umělecké tvorbě, nesmějí se psáti o ni nejotřelejší fráze. Všecko, co dovede většina našich beletristů posud povědět o výtvarné práci, podobá se tomu, co říkal americký zeměpis před padesáti lety o obyvatelích střední Evropy, totiž že se živí hlavně mydlařením.

A ještě jeden bod. P. Vyskočil touží po zjemnění erotickém a pje po troubadoursku extatické hymny na krásu, výjimečnost, zázračnost ženinu. Panenství jest mu mysterium mysterií a nenapíše toho slova, aby hned nepostavil kolem něho jako komparsy legii archandělů s kadelnicemi v rukou. To je mystika, které prostě nerozumím: fetišism, stará pověra. Panenství jest vývojové stadium, které má své kouzlo jako stadia ostatní, nic víc, nic míň; nevědomost není ještě ctností. To již mystika Maeterlinckova jest nekonečně, nekonečně dál! Nemám rád brutality, ale než *takové* elože na ženu, to raději brutalitu; myslím, že by jí dala přednost i každá pravá žena! Dvornost není ještě jemnost: jemnost se nedá myslit bez mužnosti, bez síly. A z extasi p. Vyskočilových prokukuje příliš papír... i staré čertovo kopýtko: galantní hříčky rokokové. Líčidlo a pod ním známá, stará tvář... ach, tak stará, tak známá!

Psána jest kniha p. Vyskočilova, jako jest myšlena: hladce,

parfumovaně, titěrně, povídavě, studeně, necharakterně, odloženě. Moderní fráze básnická má dnes takový repertoár! Tolik metafor, včera snad nových, dnes již odložených a otřelých, běhá ulicí. Každé substantivum má u p. Vyskočila své epitheton; p. Vyskočil sáhá pro ně do příhrad jako tiskař pro typy; leží tam hotové, vyzkoušené.

Jest několik lepších míst v knize p. Vyskočilově. Ale předně: nejsou tam, kam klade p. Vyskočil těžiště své knihy: nejsou v „horách“, jsou „v městě“, v jeho bakchanale, v jeho orgii. Zdá se, že p. Vyskočil buď nezná své force, nebo ji zapírá a znásilňuje pro velmi pochybný idealism. Jest nejen škoda, ale dnes, v době moderních analytiků, i trochu směšné, neviděti do sebe. . . A po druhé: stačí zachránit knihu? Nebo alespoň autora pro budoucnost?

Jan Jakubec: Geschichte der českischen Literatur a Arne Novák: Die českische Literatur der Gegenwart

Nesnadný úděl, nikterak záviděníhodný, připadl pp. Jakubcovi a Novákovi: zprostředkovati národu, jehož historiografie stojí na stupni velmi úctyhodném, ve sbírce, která přinesla mimo jiné znamenité práce Brücknerovy o dějinách literatury polské a ruské, na prostoře přesně a skoupě vyměřené tvárným a barevným slovem vědecky spolehlivý obraz našeho celého vývoje literárního od začátků do dní posledních. K obtížím, které jsou v látce samé, v zvláštnostech a jedinečnostech našeho literárního vývoje, přistupují překážky vnější, hlavně ovšem ta: psáti pro obecnost, u něhož nedá se předpokládati ani nepatrná znalost materiálu. Obtížného úkolu, jest třeba toho přiznati otevřeně, zhostili se oba autoři čestně: dějiny české literatury prezentují se ve sbírce Amelangově důstojně; s látkou svou zápolili oba autoři poctivě, nikde není stop povrchnosti nebo neznalosti věcné. Nejsm kompetentní, abych soudil o všech partiích práce páně Jakubcovy, která sáhá od počátků naší literární kultury až do r. 1848, ale dovedu posoudit jeho metodu i způsob logického členění, jeho smysl historický i umění portrétové, způsob jeho přednesu i ráz jeho hodnocení; dovedu posoudit nadto i do detailů některou partii, kterou znám z vlastního studia. Není pochyby, že jeho metoda, střizlivě věcná a spíše analytická než evokativná a intuitivná, způsobilejší šetřiti kulturní a sociální podmínky vzniku děl literárních než proniknouti jejich vlastní hodnotu uměleckou a estetickou, jest zcela na místě v dobách starších, při nichž převládá zájem filologický nebo kulturně historický nad zájmem estetickým,